

ACZÉL PETRA – VESZELSZKI ÁGNES: DEEPPFAKE: A VALÓTLAN VALÓSÁG

Ma, a 21. század első negyedéhez közeledve, gyorsabban változnak mindennapjaink, mint valaha az emberiség történetében. Ez javarészt a digitális technológiák exponenciális fejlődésének és könnyű összekapcsolhatóságának köszönhető. A *kibertér* nemcsak társadalmi és médiakommunikációs paradigma, hanem piaci is: digitális innovációi villámgyorsan válhatnak teóriából az átlag internetezők számára is könnyedén hozzáférhető algoritmusokká és applikációkká, azaz hétköznapi eszközökké.

Számos párhuzamosan fejlődő technológiai toposz közül a *deepfake* az egyik legkönnyebben megfogható: jó eséllyel már mindannyian találkoztunk vele. Ellenkező esetben is könnyű azonnal illusztrálni, hiszen elég, ha egy tetszőleges videómegosztó oldalon a keresőbe írjuk a varázsszót.

A *Deepfake: a valótlan valóság* a Gondolat Kiadó médiatudományi sorozatában megjelent legújabb kötet, mely Aczél Petra és Veszelszki Ágnes szerkesztésében tizennégy elismert hazai kutató és gondolkodó tanulmányán keresztül járja körül a technológia különböző vetületeit. A *deepfake* mesterséges médiatermék. Szintetikus, digitális tartalom: képek, videók és hangok, melyeket gyorsan tanuló mesterséges intelligencia (MI) modellek állítanak elő azzal a céllal, hogy a valóságnak vagy az egyéb tervezői kívánalmaknak leginkább megfeleljenek. Amilyen egyszerű *megérteni* magát a fogalmat, annyira nehéz felmérni, milyen komplex társadalmi, politikai, gazdasági és pszichológiai következményei vannak és lehetnek egy olyan technológiának, amely már ma is képes arra, hogy teljesen hitelesnek és valóságosnak tűnő audiovizuális tartalmat állítson elő, szinte bárki által, aki csak szeretné.

A *Deepfake: a valótlan valóság* hiánypótló magyar nyelvű kiadvány, hiszen egy olyan elemét segít életünknek értelmezni, amely jelen időben formálja valóságunk alapfogalmait. Hogy változik a bizalom, a hitelesség és maga a valóság fogalma abban a korban, amikor nemcsak létező dolgok válhatnak tökéletes virtuális másolatukká, de virtuális dolgok is ugyanilyen könnyen válhatnak létezővé – egyéni és kollektív tudatunk illúziójaként?

A kiadvány öt fejezetre tagolja a tanulmányokat, melyek a téma komplexitásából és interdiszciplinaritásából fakadóan többször átfedik, sokszor viszont nem várt helyeken egészítik ki egymást. Az első fejezet a *Kommunikáció*, amely a

kiadvány társszerkesztőjének keretező írásával kezdődik. Veszelszki Ágnes nyelvész, közgazdász és kommunikációkutató átfogó tanulmánya iránytűként szolgálhat az olvasónak a deepfake jelenség mentális térképének felrajzolásához. Ezt követi szerkesztőtársa, Aczél Petra nyelvész, retorikus és kommunikációkutató tanulmánya, aki a deepfake mint hazug üzenet interakciós jóváhagyását elemzi. Az első részt Mezriczky Marcell kutatása zárja, aki a deepfake médiareprezentációját vizsgálta az elmúlt fél évtized alatt a hazai médiában.

A második fejezet címe az *IT és kiberbiztonság*, amely a deepfake technológia jelenébe és jövőjébe kalauzolja az olvasókat. Keleti Arthur, kibertitok-jövőkutató tanulmányában a deepfake hatásait vizsgálja a hitelességre és a bizalomra, illetve az ezekhez kapcsolódó kiberbiztonsági kockázatokat járja körül. Szabados Levente programozó, nyelvtechnológus, buddhista teológus a deepfake technológia múltját és közeli jövőjének várható alakulását mutatja be. A második fejezet zárásaként Krasznay Csaba kiberbiztonsági kutató foglalja össze a deepfake technológia jelenlegi felhasználási módjait a kiberkémkedésben, kiberbűnözésben és az orosz–ukrán háború digitális színterén.

A kötet harmadik része a deepfake technológia jogi vetületeit vázolja fel, három jogász-kutató tanulmánya segítségével. Elsőként Lendvai Gergely Ferenc írását olvashatjuk a deepfake és a szólásszabadság, illetve a véleménynyilvánítás viszonyulásairól, aktuális nemzetközi jogi gyakorlatokkal illusztrálva ezeket. Őt követi Eszter Dániel értekezése, amelyben a deepfake szövevényes kapcsolatait vizsgálja a személyes adatokkal és személyes adatvédelemmel. A kiadvány jogi szekcióját Miklós Gellért összefoglalója zárja a deepfake technológiához kapcsolódó európai szabályozási keretek bemutatásával.

Az influenzszerek (véltetően digitális befolyásuk révén) szerezték meg a negyedik fejezetcímet. Ebben a részben a tartalomgyártó és ismertségipar vonatkozásában mutatja be három tanulmány a deepfake technológia lehetőségeit és jelenlegi trendjeit. Gocsál Ákos nyelv-kutató tanulmánya a deepfake audio részére fókuszál, hogyan változtatja a manipulált beszéd az üzenet és a médium hitelességét? Ezt követi Guld Ádám médiakutató összefoglalója a szintetikus-digitális influenzszerek különös világáról, amelyről a *Black Mirror* disztópikus science fiction sorozat második évadának *Waldo Moment* című epizódja is görbe tükröt tart. Végezetül Horváth Evelin szociológus írását olvashatjuk a deepfake szépségideálra és önképünkre gyakorolt hatásairól.

A kiadvány ötödik fejezete a deepfake pszichológiai és pedagógiai vetületeinek bemutatásával zárja a témát. Tari Annamária pszichoterapeuta, klinikai szakpszichológus értekezése a valóságérzékelés változásairól a képmanipuláció hatására akár tetőzheti is a deepfake témakör komplexitásának szubjektív érzetét. A kötet utolsó tanulmánya Kárpáti Andrea vizuáliskommunikáció-kutató írása a deepfake oktatási hatásairól, elültetve a kollektív kihívás gondolatát fejünkben: hogyan lehet nevelni és oktatni a jövő nemzedékeit a posztigazság világában?

A tanulmánykötet olvasása közben egy ismert *mém* képe járt a fejemben, amelyen emberek egy csoportja bekötött szemmel tapogat egy elefántot a szoba közepén. Együtt igyekeznek az általuk ismeretlen objektum mibenlétének titkait felfedni. Az aktuális kiberhelyzet, megítélésem szerint, még cifrább, mert mindannyian (internethasználók) ugyanabban a csarnokban vagyunk, ahol rengeteg az elefánt, amelyek nagyon gyorsan mozognak. Ilyen helyzetben érthető és lehetséges válaszreakció a szimbolikus, a struccokra jellemző magatartás. A másik opció, hogy számunkra hiteles információforrásokból tájékozódunk és tanulunk, annak érdekében, hogy jobban megismerjük saját környezetünk jelen lévő kiber-szociális kontextusait. A *Deepfake: a valótlán valóság* kiadvány – *imo* (in my opinion) egy kiváló lehetőség erre.

Aczél Petra – Veszelszki Ágnes: *Deepfake: a valótlán valóság*. Budapest: Gondolat Kiadói Kör Kft., 2023, 284 o.

Német G. Dániel

PhD-hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem Interdiszciplináris Szociológiai Doktori Iskola